

ŁUKASZ HAJDRYCH
Wydział Historii UAM
Instytut Badań Literackich PAN w Warszawie
ORCID: 0000-0002-2138-5988

MOBILNOŚĆ CHŁOPSKA WE WCZESNONOWOŻYTNEJ RZECZYPOSPOLITEJ¹

PEASANT MOBILITY IN THE EARLY MODERN REPUBLIC OF POLAND

Temat podróży i przemieszczania się różnych grup stanowych w Polsce w okresie przedrozbiorowym stanowi od kilku lat niesłabnący obiekt zainteresowania historyków. Większość z nich koncentruje się jednak na temacie mobilności szlacheckiej, najlepiej udokumentowanej i zachowanej, dającej się śledzić nie tylko z drugiej ręki, lecz także z relacji autobiograficznych. Tym bardziej docenić należy te prace, których autorzy – tak jak Autor recenzowanej pozycji – skupiają się na badaniu możliwości podejmowania wędrówek przez niższe warstwy społeczeństwa staropolskiego – zarówno przez miejski patrycjat, jak i uboższych mieszczan czy chłopów.

Celem, który postawił sobie w swojej najnowszej pracy Mateusz Wyźga, było zbadanie, czy chłopstwo w XVI–XVIII wieku podróżowało, a jeśli tak, to na jaką skalę. Wychodząc naprzeciw utartym schematom postrzegania najniższego stanu wczesnonowożytnej Rzeczypospolitej jako przywiązanego do ziemi i zasadniczo nieruchomego, Autor zbadał jego mobilność w kontekście migracji zarobkowych oraz relacji miasto–wieś. Swoją uwagę Wyźga skupił na niewielkim terenie mikroregionu krakowskiego – szczegółowe przebadanie archiwaliów z tego terenu pozwoliło Autorowi na pokazanie tego, jak duża była skala przemieszczeń chłopskich w okresie staropolskim, a także sposobów warunkowania ich przez różne czynniki, takie jak urodzenie (uboga / średniozamożna / zamożna rodzina chłopska), płeć, wiek czy stosunek do świata przestępczego.

¹ Tekst jest recenzją książki: Mateusz Wyźga, *Homo movens. Mobilność chłopów w mikroregionie krakowskim w XVI–XVIII wieku* (Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Pedagogicznego, 2019), ss. 470.

Książka Wyżgi została podzielona na pięć obszernych części, poświęconych kolejnym problemom analizowanym przez Autora. W części pierwszej („Migracje a cykl życia ludzkiego”) Wyżga skupia się na analizie tego, jak kolejne etapy życia chłopskiego (młodość, wyjście z domu, służba domowa, założenie rodziny, starość) wpływały na ruchliwość chłopską, a także z jakimi szansami i ograniczeniami się one wiązały. Część drugą („Geografia życia codziennego”) Autor poświęcił na przedstawienie zaludnienia mikroregionu krakowskiego, lokalnego rynku oraz tego, jak handel i wykonywane przez chłopów usługi transportowe wpływały na zasięg poruszania się przeciętnych przedstawicieli tego stanu. W części trzeciej („Czynniki wpływające na migrację”) Wyżga śledzi przyczyny warunkujące chłopską mobilność, ze szczególnym uwzględnieniem wpływu dworu szlacheckiego, co bezpośrednio zazębia się z głównym problemem analizowanym w części czwartej („Regulacja migracji”), a mianowicie tym, jak plany dworu, wiejskiej gromady oraz polityka migracyjna konkretnych miast krzyżowały się ze sobą wzajemnie, w niektórych okresach ograniczając mobilność, w innych zaś wypychając ludzi z ich rodzinnych miejscowości. Część piątą („Sieci migracyjne”) poświęcona jest analizie sieci migracji wiejsko-miejskich – temu, jak wcześniej osiedleni w mieście ściągali do miasta swoich dawnych sąsiadów czy członków rodziny i pomagali im się w nim aklimatyzować.

Imponująca jest obszerność oraz różnorodność wykorzystanych przez Autora źródeł. Do najważniejszych zaliczyć należy księgi metrykalne, księgi miejskie, rejestry przyjęć obywateli do miast, „genealogie” zachowane w księgach wójtowskich miasta Krakowa, rejestry celne, księgi karne... Kilkadziesiąt tysięcy wzmianek, których właściwe zestawienie i przeanalizowanie nie byłoby możliwe bez wykorzystania nowoczesnych baz danych oraz narzędzi internetowych, takich jak na przykład Google Maps, pozwalających nie tylko zmierzyć odległości z punktu A do punktu B, lecz także zaobserwować różnice w wysokości terenu – dzięki temu udało się Autorowi dokonać skrupulatnej analizy migracji ludności wiejskiej, z uwzględnieniem wpływu nań uwarunkowań geograficznych.

W tej imponującej, liczącej blisko 500 stron analizie Autor nie ustrzegł się jednak kilku drobnych pomyłek, jak choćby w niektórych nazwach własnych – na przykład na stronie 25, powołując się na artykuł Tomasza Wiślicza poświęcony społeczności siedemnastowiecznego wielkopolskiego miasteczka Kleczew, używa niepoprawnej formy „Kleczów” (w przytaczanym w przypisie tytule artykułu Wiślicza nazwa jest już poprawna) czy w numerach przywoływanych czasopism (zostając przy przykładzie Kleczewa – przywoływany artykuł Wiślicza opublikowany został w roczniku 112 *Kwartalnika Historycznego*, podczas gdy w przypisie widnieje numer 11, a w bibliografii końcowej – 111).

Homo movens. Mobilność chłopów w mikroregionie krakowskim w XVI–XVIII wieku to godna uznania, tchnąca świeżością analiza złożonego problemu, jakim były przemieszczenia niższych warstw społecznych na ziemiach polskich w okresie wczesnej nowożytności. Wykorzystując nowoczesne metody badawcze i obszerne bazy danych, Autor stworzył przekonujący, odmienny od

powszechnie funkcjonującego obraz chłopskiej mobilności i udowodnił, że najbardziej upośledzony stan Rzeczypospolitej, mimo iż formalnie „przywiązany do ziemi”, nie był statyczny, a przemieszczał się, choć nie zawsze na dużą odległość.

BIBLIOGRAFIA

Wyżga, Mateusz. *Homo movens. Mobilność chłopów w mikroregionie krakowskim w XVI–XVIII wieku*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Pedagogicznego, 2019.